

פרשנות | הבושה התפוגגה. חוק האזרחות נותן לגיטימציה לגזענות

יש קו מחבר בין חוק האזרחות ולבין יחסה המחפיר של ישראל כלפי לא-יהודים הנמלטים אליה מאימי המלחמה. הדאגה הלגיטימית לקיומו של רוב יהודי כתנאי לקיומה של מדינה יהודית הפכה בישראל לפוביה, שבשמה מצדיקים כל מעשה תועבה

מרדכי קרמניצר 11.03.2022 11:35

לפני שיצאה לפגרה, זיכתה אותנו הכנסת בחקיקת הוראת שעה לחוק האזרחות, זו הפעם ה-19 מאז נחקקה הוראה דומה, לראשונה בשנת 2003. החוק מונע מבני זוג פלסטיני מעורב (אזרח ישראלי ותושבת הגדה, או להפך) להקים את ביתם בישראל. זאת, ללא כל בדיקה פרטנית או חשד קונקרטי לגבי בת הזוג הפלסטינית, אלא רק מכוח מעמדה כתושבת הגדה. החוק אושר אמש (חמישי) אף שאין כלל דמיון בין המצב הביטחוני של ישראל היום לעומת מצבה בימים הרעים של האינתיפאדה השנייה. שוב הוכח כי אין אצלנו דבר יותר קבוע מאשר הזמני, או שהזמני אינו אלא תרגיל לאפשר הסדר של קבע. הוכח גם כי אין גבול לכושר ההסתגלות של הציבור הישראלי.

מכוח ההרגל, הופך הנתעב והמגונה לכשר ומקובל. במקביל להליך ההכשרה הזה, הורחב גם בסיס ההצדקה לחוק, שבתחילה היתה ביטחונית בלבד. הסוגייה הדמוגרפית היתה בבחינת הס מלהזכיר. גם אז ראוי היה לחשוד במובילי החוק שהדבר שמדאיג אותם יותר מכל היה מספרם של הפלסטינים שנכנסו לישראל וקיבלו בה מעמד חוקי משנת 1994 עד 2006 - 130 אלף.

לעומת זאת, הנתונים הביטחוניים שהוצגו היו קלושים: במספרים שנמסרו בדבר מי שנחקרו בחדש למעורבות בטרור ומי שהיתר השהייה שלהם בארץ לא הוארך בגין מידע ביטחוני (26 ו-42 בהתאמה), לא צוין כמה מהם הורשעו בעברות טרור, כמה הואשמו בעבירות כאלה, כמה בתים נהרסו עקב מעורבות בטרור. אולם ישראל הרשמית התביישה אז לטעון כי הרחם הפלסטיני הוא בסיס לחקיקה במדינה המתכנה "דמוקרטית".

מאז, התפוגגה לה הבושה, כאשר חוק יסוד הלאום נותן רוח גבית להיעלמותה. ראוי להזכיר: כאשר נדונו העתירות הראשונות נגד החוק, היו רוב השופטים בבית המשפט העליון (אמנם ברוב דחוק) בעמדה של התנגדות לחוק, אולם השופט אדמונד לוי הסתייג מפסילת החוק. זאת, משום היותו הוראת שעה, ועל סמך אמונתו לפיה כאשר תסתיים השעה, לא יחוקק שוב החוק באותה מתכונת. להוותו גילה השופט לוי בסבב העתירות השני ב-2007 כי המחוקק עמד במריו, אלא שבעת שניתנה הכרעה בעתירות אלה ב-2012 השתנו יחסי הכוחות בבית המשפט ורוב השופטים (גם הפעם על חודו של קול, רק הפוך) צידד בחוק. כך נראה בית המשפט העליון שלנו כבר אז, בשעה שלפי תפיסתה של השרה שקד היה מדובר במוסד היפר ליברלי, לא מספיק ציוני, וטעון, בשל כך, שינוי מן היסוד.

איש לא הציע מתן מעמד אוטומטי של תושבות בישראל לתושבי האזור מכוח נישואין אלא רק, בדומה לזרים אחרים, מעמד ארעי, שבו מתקיים תהליך הדרגתי ממושך שיוכל להוביל בסופו לאזרחות ישראלית מלאה. במהלך התקופה הזו אמורה להתקיים בדיקה פרטנית של פוטנציאל הסיכון הביטחוני הנשקף מאותו אדם. הדבר מחייב אמנם היערכות מיוחדת של גורמי הביטחון, אולם הזכות לכבוד אנושי, שמקיפה גם את זכותה של אזרחית ישראל להקים בית במדינתה עם בחיר ליבה הזר, מצדיקה היערכות שכזו.

ברור שאם היה מדובר באזרחית יהודייה, איש לא היה מפקפק בזכות זו שלה. כאשר מדובר באזרחים ערבים, משתנה התמונה, משום שהם נתפסים על ידי הרוב היהודי ועל ידי השלטון הישראלי כאזרחים סוג ב', אם לא למטה מזה. נכון גם שמניעה מוחלטת של כניסה לישראל היא הרמטית יותר ובטוחה

יותר מאשר בדיקה ביטחונית פרטנית. אולם משטר שמציב את הביטחון כערך אבסולוטי, מעמיד בסכנת כליה את הזכויות והחירויות כולן, לרבות הזכות לכבוד אנושי והזכות לשוויון. חמור מזה - אם הביטחון הוא חזות הכול, יש בכך כדי להזמין ולהכשיר את האמצעים הקיצוניים ביותר שיש בהם כדי להגביר את הביטחון.

אם ידם של גורמי הביטחון כה קצרה ביחס לבדיקות פרטניות, על מה נשען ביטחונם של התושבים היהודיים בגדה, שנתרים חשופים למסוכנים שנמנעה כניסתם לישראל? וכיצד יכולה ישראל להרשות לעצמה להכניס לתחומה עובדים פלסטיניים מהשטחים ולהעניק תושבות לפלסטינים ששיתפו איתה פעולה? ואיזה מין ניתוח ביטחוני הוא זה שאינו מביא כלל בחשבון את הסיכון הביטחוני שנוצר על ידי מדיניות מפלה ומקפחת? ההיסטוריה של ישראל עשירה בדוגמאות שבהן נעשה שימוש לרעה בטיעון הביטחוני (כגון, בהארכת הממשל הצבאי ובהצדקת מפעל ההתנחלויות), אך הציבור הישראלי מסתפק ב"שב"כ אמר" כגורם מכשיר-כל. ואם מתבלים אותו בטיעון דמוגרפי, קלוש ככל שיהיה - הרי לנו הצדקה מוצקה כברזל.

קיים הבדל מכריע בין מסוכנות אישית - כפי שהיא נהוגה בדרך כלל בהקשר של מתן תושבות - לבין מסוכנות על בסיס השתייכות לקבוצה, כפי שעושה חוק האזרחות לגבי פלסטינים תושבי השטחים. הדרך השנייה מנוגדת לרעיון של אחריות אישית, שהוא מיסודות הציוויליזציה האנושית, החל מעמידתו של אברהם אל מול האלוהים המבקש להשמיד את סדום כולה. הסקת מסקנות כלפי הפרט על בסיס נתונים סטטיסטיים הנוגעים לקבוצה, מתעלמת מייחודו ומיוחדותו של כל אדם, מהאנושיות המורכבת והשלמה שלו, ומקטינה אותו לממד אחד ויחיד - ההשתייכות הקבוצתית שלו. זו גישה המחללת את כבוד האדם, והיא פרקטיקה גזענית ידועה לשמצה. מכוח גישה זו, סובלים בני העדה האתיופית מאכיפת יתר, המתיימרת להעניק לגזענות נטו בסיס מדעי-סטטיסטי.

בפסק דינו השני (מפסקי הדין החשובים ביותר שניתנו בישראל) עמד השופט אדמונד לוי על כך שהוראות חוק האזרחות "וצרות מציאות, שתוצאתה המובהקת היא הצרת זכויותיהם של ישראלים אך משום שערבים הם. הן מקנות לגיטימציה לרעיון זר לתפיסות היסוד שלנו - קיפוחם של בני המיעוט אך בשל היותם כאלה... הן מטשטשות את דמותו של היחיד, כל יחיד, כעולם ומלואו כמי שנושא באחריות למעשיו-הוא". לפי השופט לוי, "הן פותחות פתח למעשי חקיקה נוספים, שמקומם לא יכירם בתפיסה הדמוקרטית. הן מאיימות לקרבנו צעד נוסף אל עבר תפיסה המשמרת את הדמוקרטיה בקליפתה, מבלי להותיר שריד מתוכנה".

מהלך חקיקתי כזה נשען על תפיסות גזעניות רווחות, ובה בעת הוא מחזק ומעמיק אותן ומעניק להן לגיטימציה חזקה. אין להתפלא, על הרקע הזה, ש-48% מן היהודים סבורים שמגיעות להם יותר זכויות מאשר לאזרחים הערבים. במקום שהדבר ידיר שינה מעינינו ונפעל לשירוש עמדה זו, כנסת ישראל עושה את ההפך הגמור. מהלכים מסוג זה, המתיימרים לשקף את הציונות ואת יהודיותה של המדינה, חותרים תחתיהן ומוציאים להן שם רע. הם מערערים את תפיסתה העצמית של ישראל ואת יומרתה להיות חלק מהמערב הדמוקרטי-ליברלי.

יש קו מחבר בין חוק האזרחות לבין חוק יסוד הלאום, ולבין יחסה המחפיר של ישראל כלפי לא-יהודים הנמלטים אליה מאימי המלחמה, וכלפי מבקשי המקלט החיים בתוכה. הדאגה הלגיטימית לקיומו של רוב יהודי כתנאי לקיומה של מדינה יהודית הפכה בישראל לפוביה, שבשמה מצדיקים כל מעשה תועבה, שק פתוח לעליונות והתנשאות יהודית. יש גם קשר הדוק בין התפיסה המופרכת לפיה כל תושב ותושבת בגדה הם אויבי ישראל בהכרח ולתמיד, שהיא בבסיס חוק האזרחות, לבין סירובה של ישראל לנהל משא ומתן עם הפלסטינים ולמהלכיה השונים - במעשה ובמחדל - בשטחים הכבושים. בהדרגה, אך בהתמדה, סוגרת המדינה עניבת חנק על צוואר הדמוקרטיה שלה.

ממשלה שחוברת לימין הגזעני לשם קידום חקיקה גזענית, בתמיכת רוב המפלגות השותפות בה, שמסרבת לדון עם הפלסטינים, איננה ממשלת שינוי. היא ממשלת המשך, שמתמחה בהעמדת פנים. אלא שהמסכה לא מחזיקה מעמד על פניה האמתיות של הממשלה הזו. השינוי הגדול האמיתי שהתרחש הוא המהפך בימין הישראלי - מימין ליברלי כדוגמתו של השופט אדמונד לוי, שהיה איש תנועת החירות, לימין העכשווי, האנטי-ליברלי.

